

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา ในจังหวัดสงขลา

ขอบเขตของการวิจัย คือ การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษาในจังหวัดสงขลา ในด้านวัตถุประสงค์ การสอน ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน และด้านการวัดและประเมินผล

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประชากรสำหรับตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ครูผู้สอนซึ่งทำหน้าที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะของกลุ่มโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถม ศึกษาตอนปลาย (ช่วงชั้นที่ 2) ในจังหวัดสงขลา โดยมีโรงเรียนวิถีพุทธระดับประถมศึกษาทั้งหมด 174 โรงเรียน และสุ่มตัวอย่างโรงเรียนละ 1 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 174 คน และ ประชากรสำหรับตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา จังหวัดสงขลา โดยเลือกแบบเจาะจงและการสุ่มอย่างง่ายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จำนวน 10 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสำหรับ ครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 174 ฉบับ ได้รับกลับคืนมา 112 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 64.3 และ แบบสัมภาษณ์สำหรับ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธครูผู้สอนศิลปศึกษา ในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา จังหวัดสงขลา ได้ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ในส่วนของแบบสอบถาม ทดลองใช้และหาค่าความเที่ยงโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาช (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม(Reliability) เท่ากับ 0.933

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การคำนวณ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์บนเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (SPSS/PS+ Statical Package for the Social Sciences / Personal Computer) โดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ค่าร้อยละ (Percent) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ และสรุปผลได้ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน แต่ละส่วนแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

1.1 ผลจากการสอบถามครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับประถมศึกษา ในด้าน

1. วัตถุประสงค์การสอน
2. สาระการเรียนรู้
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. สิ่งแวดล้อมทางการเรียน
5. การวัดและประเมินผล

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับประถมศึกษา

1.2 ผลจากการสัมภาษณ์ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา และครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับประถมศึกษา ในด้าน

1. วัตถุประสงค์การสอน
2. สาระการเรียนรู้
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน
4. สิ่งแวดล้อมทางการเรียน
5. การวัดและประเมินผล

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับประถมศึกษา

1.1 ผลจากการสอบถามครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากครูศิลปศึกษาจำนวน 112 คน ส่วนใหญ่เป็นครูศิลปศึกษาหญิงคิดเป็นร้อยละ 58 และครูศิลปศึกษาชายคิดเป็นร้อยละ 42 และครูศิลปศึกษาโดยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 55.4 รองลงมาคืออายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.3 อายุระหว่าง 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 5.4 และอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.0 ส่วนใหญ่มีวุฒิ การศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 93.8 รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 5.4 และ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 0.9

สาขาที่สำเร็จการศึกษา ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาในสาขา ศิลปศึกษาหรือสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องคิดเป็นร้อยละ 83 และสำเร็จการศึกษาในสาขา ศิลปศึกษาหรือวิชาที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 17

ประสบการณ์ในการสอนศิลปศึกษาส่วนใหญ่ระหว่าง 11-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.7 รองลงมาคือ มีประสบการณ์การสอนระหว่าง 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.8 มีประสบการณ์การ สอนระหว่าง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.3 มีประสบการณ์การสอน 20 ขึ้นไป คิดเป็นร้อย ละ 17.0 และ มีประสบการณ์การสอนระหว่าง 16-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 6.3

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านการอบรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการ สอนโดยบูรณาการพุทธธรรม คิดเป็นร้อยละ 53.6 และ เคยผ่านการอบรมศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรมคิดเป็นร้อยละ 46.4 และครูศิลปศึกษา ส่วนใหญ่มีความสนใจในแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรมกับการจัดการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 96.4 ไม่แน่ใจคิดเป็นร้อยละ 2.7 และ ไม่สนใจ คิดเป็นร้อยละ 0.9

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชา ศิลปศึกษาโดย บุรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับประถมศึกษา

1. ด้านวัตถุประสงค์การสอน

เมื่อพิจารณารวมทุกข้อในด้านวัตถุประสงค์การสอน ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในระดับ เห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{X}=4.50$) โดยระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 1.2.1 เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดสมาธิ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ และ มีความสุขในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ($\bar{X}=4.78$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ข้อ 1.1 ด้านอธิศีลสิกขา(ศีล) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ใน 2 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 1.1.2 เพื่อให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย มีความตรงต่อเวลา รับผิดชอบและซื่อสัตย์ ในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ($\bar{X}=4.55$)

ข้อ 1.2 ด้านอธิจิตสิกขา(สมาธิ) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ทั้ง 3 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 1.2.1 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมาธิ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ และ มีความสุขในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ($\bar{X}=4.78$)

ข้อ 1.3 ด้านอธิปัญญาสิกขา(ปัญญา) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย ทั้ง 3 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 1.3.1 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความ เข้าใจในเนื้อหาสาระทัศนศิลป์ สามารถคิดแก้ปัญหา และสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจของตนได้ ($\bar{X}=4.48$)

2. ด้านสาระการเรียนรู้

เมื่อพิจารณารวมทุกข้อในด้านสาระการเรียนรู้ ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย ($\bar{X}=4.34$) โดยระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 2.2.1 มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระ ที่เกี่ยวกับการฝึกสมาธิและประโยชน์ของการฝึกสมาธิในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ($\bar{X}=4.57$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ข้อ 2.1 ด้านอธิศีลสิกขา(ศีล) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย ทั้ง 3 ข้อ ย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 2.1.3 มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการเลือกใช้ วัสดุ อุปกรณ์ทางทัศนศิลป์ อย่างเหมาะสม ปลอดภัย และมีความรับผิดชอบ โดยเน้นการใช้วัสดุที่ ผลิตได้เอง หรือหาได้ง่ายในท้องถิ่น ($\bar{X}=4.36$)

ข้อ 2.2 ด้านอธิจิตสิกขา(สมาธิ) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ ข้อ 2.2.1 มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการฝึกสมาธิและประโยชน์ของการฝึกสมาธิในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ($\bar{X}=4.57$)

ข้อ 2.3 ด้านอธิปัญญาสิกขา(ปัญญา) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย ทั้ง 3 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 2.3.2 มีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้สำรวจ ทดลอง สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ เน้นให้ผู้เรียนได้ค้นหามากกว่าสอนให้ทำ ($\bar{X}=4.42$)

3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

เมื่อพิจารณารวมทุกข้อในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย ($\bar{X}=4.49$) โดยระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 3.2.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่เน้นการทำงานที่อาศัยความประณีต ละเอียดลออเพื่อเสริมสร้างสมาธิให้แก่ผู้เรียน ($\bar{X}=4.62$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ข้อ 3.1 ด้านอธิศีลสิกขา(ศีล) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง 2 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 3.1.2 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยมีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันโดยเน้นความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการ ทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ($\bar{X}=4.59$)

ข้อ 3.2 ด้านอธิจิตสิกขา(สมาธิ) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ ข้อ 3.2.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่เน้นการทำงานที่อาศัยความประณีต ละเอียดลออเพื่อเสริมสร้างสมาธิให้แก่ผู้เรียน ($\bar{X}=4.62$)

ข้อ 3.3 ด้านอธิปัญญาสิกขา(ปัญญา) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ ข้อ 3.3.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ทดลองคิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้เทคนิควิธีการใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ($\bar{X}=4.50$)

4. ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

เมื่อพิจารณารวมทุกข้อในด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{X}=4.60$) โดยระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 4.3.3 มีแหล่ง

เรียนรู้ทางทัศนศิลป์ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ($\bar{X}=4.67$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ข้อ 4.1 ด้านอริศิลป์ศึกษา(ศิลป์) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งทั้ง 3 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 4.1.2 ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อย ตลอดจนตกแต่งห้องเรียนศิลปะ(ทัศนศิลป์) ให้สวยงาม มีบรรยากาศเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}=4.66$)

ข้อ 4.2 ด้านอริจิตศึกษา(สมาธิ) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง 2 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 4.2.1 ห้องเรียนศิลปะ (ทัศนศิลป์) มีบรรยากาศสงบ ใกล้ชิดธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) อย่างมีสมาธิและมีความสุข ($\bar{X}=4.64$)

ข้อ 4.3 ด้านอริปัญญาศึกษา(ปัญญา) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ทั้ง 3 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 4.3.3 มีแหล่งเรียนรู้ทางทัศนศิลป์ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ($\bar{X}=4.67$)

5. ด้านการวัดและประเมินผล

เมื่อพิจารณารวมทุกข้อในด้านการวัดและประเมินผล ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{X}=4.50$) โดยระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 5.2.2 มีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านคุณธรรมในการทำงานความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการทำกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์) ($\bar{X}=4.64$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า

ข้อ 5.1 ด้านภาวิตกาย ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย คือ ข้อ 5.1.1 มีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านความพร้อมในการเรียน ความสะอาดเรียบร้อยในการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์) การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ทางทัศนศิลป์ได้อย่างเหมาะสม ปลอดภัย และไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=4.48$)

ข้อ 5.2 ด้านภาวิตศีล ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งทั้ง 2 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 5.2.2 มีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านคุณธรรมในการทำงาน ความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ($\bar{X}=4.64$)

ข้อ 5.3 ด้านภาวิตจิต ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งใน 2 ข้อย่อย ซึ่งระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 5.3.2 มีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ร่วมกับผู้อื่น ($\bar{X} = 4.53$)

ข้อ 5.4 ด้านภาวิตปัญญา ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ ข้อ 5.4.2 มีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสามารถในการสื่อความคิดจินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ผ่านงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ($\bar{X} = 4.62$)

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดย บุรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา

ในเรื่อง การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยบุรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา ในด้านวัตถุประสงค์การสอน ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรกำหนดวัตถุประสงค์การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมตามหลักไตรสิกขา โดยเน้นการใช้ศิลปะ(ทัศนศิลป์) เป็นสื่อกลางในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และควรมีการจัดทำหลักสูตรเฉพาะในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบุรณาการพุทธธรรม โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะของผู้เรียนและความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก และ เน้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ส่วนในด้านสาระการเรียนรู้ ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย มีการวิเคราะห์ จัดแยกเนื้อหาทางทัศนศิลป์ ที่จะนำมาบูรณาการกับหลักพุทธธรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกลมกลืน และจัดเนื้อหาให้ง่ายต่อการเรียนรู้ โดยสอดแทรกหลักพุทธธรรมที่เสริมสร้างสมาธิในการทำงานศิลปะให้แก่ผู้เรียน หลักพุทธธรรมที่เน้นให้ผู้เรียนประพฤติตนเป็นคนดี และหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการทำงาน เช่น หลักอิทธิบาท 4 เป็นต้น และหลักพุทธธรรมที่เน้นให้ผู้เรียน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดทำคู่มือ หรือจัดอบรมเพื่อพัฒนาครูศิลปศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ ในการกำหนดเนื้อหาสาระ ของการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยบุรณาการพุทธธรรม

ส่วนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) โดยเน้นการใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกสามัคคี เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น และยอมรับในความแตกต่างของแต่ละบุคคล และควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยเน้นกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่ส่งเสริมสมาธิของผู้เรียน นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยเน้นกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และมีกิจกรรมทัศนศึกษา โดยใช้วัดในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ และพระภิกษุเป็นวิทยากรให้ความรู้

ส่วนในด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรใช้ชุมชนและวัดที่เป็นเขตบริการของโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งบ้าน วัด และโรงเรียน ควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น ส่วนห้องเรียนศิลปะควรมีความเงียบสงบ ใกล้เคียงธรรมชาติ และควรใช้ธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยควรมีการสนับสนุนงบประมาณ ในด้านห้องปฏิบัติการศิลปะ (ทัศนศิลป์) และอุปกรณ์การเรียนศิลปะที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน และ ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งในและนอกห้องเรียน

ส่วนในด้านการวัดและประเมินผลครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการวัดและประเมินผลการเรียนตามสภาพจริงในทุกๆ ด้านตามจุดประสงค์ที่ได้วางเอาไว้ โดยใช้วิธีวัดและประเมินผลที่หลากหลาย เช่น ใช้แบบสังเกต แบบบันทึก แบบสอบถามความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) นอกจากนี้ควรมีการวัดและประเมินผลการเรียนให้ครอบคลุมรอบด้าน ตามหลักทฤษฎี 4 โดยมีการวัดและประเมินผลการเรียน ทั้งด้านความคิดสร้างสรรค์ และคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กันไป และมีการสรุปผลการประเมินเพื่อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน และนำไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 ผลจากการสัมภาษณ์ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (จำนวน 6 คน) และเป็นเพศหญิง (จำนวน 4 คน) และ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี (จำนวน 4 คน) รองลงมาคืออายุระหว่าง อายุระหว่าง 21-30 ปี (จำนวน 2 คน) อายุระหว่าง 31-40 ปี (จำนวน 2 คน) และ 51-60 ปี (จำนวน 2 คน) ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาตรี (จำนวน 6 คน) รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท (จำนวน 3 คน) และระดับต่ำกว่าปริญญาตรี (จำนวน 1 คน)

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นครูศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จ.สงขลา (จำนวน 7 คน) รองลงมาเป็นศึกษานิเทศก์นักวิชาการศึกษาผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จ.สงขลา (จำนวน 2 คน) และนักวิชาการศึกษา ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จ.สงขลา (จำนวน 1 คน)

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เคยผ่านการอบรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน โดยบูรณาการพุทธธรรม มากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป (จำนวน 6 คน) รองลงมาเคยผ่านการอบรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม 2-3 ครั้ง (จำนวน 3 คน) และเคยผ่านการอบรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม 1 ครั้ง (จำนวน 1 คน) และ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาวิถีพุทธในระดับปานกลาง (จำนวน 6 คน) และมีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาวิถีพุทธมาก (จำนวน 4 คน)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ ความคิดเห็นของนักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดย บูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จากการสัมภาษณ์

1. ด้านวัตถุประสงค์การสอน

ในเรื่องความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ของหลักการศึกษานวพุทธกับวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วน

ใหญ่มีความเห็นว่า มีความสอดคล้อง เพราะหลักการศึกษาแนวพุทธ หรือหลักไตรสิกขามีความสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของการศึกษา ตามพร.การศึกษา แห่งชาติ ในปัจจุบัน คือ ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็น คนเก่ง ดี และมีความสุข และ หลักการศึกษาแนวพุทธ หรือ หลักไตรสิกขา เป็นหลักการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ซึ่งสามารถนำมาใช้ บูรณาการได้กับทุกกลุ่มสาระ โดยเฉพาะในสาระการเรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์) หากนำหลักไตรสิกขามาบูรณาการ ก็จะสามารถพัฒนาผู้เรียนได้สมบูรณในทุกๆด้าน นอกจากนี้ หากพิจารณาจากมาตรฐานกลุ่มสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ของสาระการเรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์)แล้ว จะเห็นได้ว่าล้วนมีความสอดคล้องกับหลักไตรสิกขาทั้งสิ้น

ในเรื่องแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรกำหนดวัตถุประสงค์ โดยใช้หลักไตรสิกขาในการบูรณาการเพื่อพัฒนาผู้เรียน แบบองค์รวมทั้งด้านศิลปะ คือทักษะความสามารถ และความประพฤติ สมานคือ ความมุ่งมั่นตั้งใจ และปฏิสัมพันธ์ที่ดี และปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการนำมาประยุกต์ใช้ แก้ปัญหา โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดสมาธิ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ร่วมกับผู้อื่น สามารถคิดแก้ปัญหาและสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามความคิดจินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจของตนได้ มีระเบียบวินัยมีความตรงต่อเวลารับผิดชอบและซื่อสัตย์ ในการทำงานศิลปะ และ เห็นคุณค่าใน งานทัศนศิลป์ ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ควรกำหนดวัตถุประสงค์ โดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำสาระความรู้และวิธีการทางทัศนศิลป์ ไปประยุกต์กับกลุ่มสาระอื่นและในชีวิตประจำวันได้

2. ด้านเนื้อหาสาระ

ในเรื่องการกำหนดเนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย เน้นให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตาม

ความคิด จินตนาการ อย่างอิสระ สอดคล้องกับความสนใจ สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้เรียน และ ควรมีการวิเคราะห์ ว่าเนื้อหาสาระทางทัศนศิลป์ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ นั้น สามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในเรื่องใดได้บ้าง และกำหนดหลักพฤติกรรมที่จะบูรณาการไว้ในทุกแผนการสอน นอกจากนี้ควรมีเนื้อหาสาระ ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษา ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง มากกว่าสอนให้ทำ และควรมีสอดแทรกหลักพฤติกรรมที่เน้นให้ผู้เรียน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และควรมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้เรียนซึมซับ เห็นคุณค่า และร่วมอนุรักษ์สืบทอด

ในเรื่องหลักพฤติกรรมใดที่มีความเหมาะสมในการสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอน ศิลปศึกษา ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรสอดแทรกหลักพฤติกรรมที่สามารถใช้เป็นหลักในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) และการประพฤติตนเป็นคนดี เช่น อิทธิบาท 4, เบญจศีล เบญจธรรม เป็นต้น และหลักพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการฝึกสมาธิและประโยชน์ ของการฝึกสมาธิในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) นอกจากนี้ควรสอดแทรกหลักพฤติกรรมที่สามารถใช้เป็นหลักในการคิด แก้ปัญหาในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) เช่น โยนิโสมนสิการ เป็นต้น และ ควรสอดแทรกหลักพฤติกรรมที่เป็นหลักเหตุผล เช่น กฎแห่งกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในเรื่องเทคนิควิธีการสอนในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพฤติกรรมระดับประถม ศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ครูผู้สอน ควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน ทั้งในด้านการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์) และในด้านความประพฤติ และควรมีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันโดยเน้นความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) นอกจากนี้ควรรื้อนิทานที่มีคติสอนใจ เช่น นิทานชาดก หรือนิทานคุณธรรมต่างๆ และการยกตัวอย่างข่าวสารที่กำลังเป็นที่สนใจหรือเหตุการณ์สำคัญ มาใช้เป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ผู้เรียน และควรให้ผู้เรียนได้ใช้วัสดุ อุปกรณ์ทางศิลปะ(ทัศนศิลป์)ร่วมกันเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกความเชื่อเพื่อ

เมื่อแม่ ควรให้ผู้เรียนนั่งสมาธิก่อนเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียน ควรใช้เรื่องราวของ ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา มาเชื่อมโยงกับกิจกรรมการเรียนการสอน ศิลปะ (ทัศนศิลป์) เช่น ตั้งเป็นหัวข้อในการทำงาน เป็นต้น ควรใช้วัสดุอุปกรณ์ทางทัศนศิลป์ ที่ผลิตได้เอง หรือหาได้ง่ายในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักประหยัด และรู้คุณค่าของสิ่งที่มีในท้องถิ่น ควรใช้เทคนิคการเสริมแรง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ควรใช้ การตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) และควรใช้เพลง บรรเลงต่างๆ เปิดเบาๆ ให้ผู้เรียนฟังในระหว่างทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) เพื่อให้ผู้เรียนทำงานอย่าง สงบ และมีความสุข

ในเรื่องรูปแบบกิจกรรมศิลปะที่มีความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม นักวิชาการศึกษา ศึกษาในเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์)ร่วมกับผู้อื่น เช่น กระบวนการกลุ่มการทำโครงการ เป็นต้น ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมด้าน ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ และกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดการซึมซับ และเห็นคุณค่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่เน้นการทำงานที่อาศัยความ ประณีต ละเอียดลออ เพื่อเสริมสร้างสมาธิให้แก่ผู้เรียน ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ ผู้เรียนได้ทดลองคิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้เทคนิควิธีการใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์งาน ทัศนศิลป์ ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ อธิบายความหมายงานศิลปะ(ทัศนศิลป์) ร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักยอมรับความ คิดเห็นของผู้อื่น ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์) ในวัดที่ใกล้กับ โรงเรียน เช่น การพาผู้เรียน ไปวาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง ให้ผู้เรียนวาดภาพวิถีชีวิตของพระสงฆ์ เป็นต้น นอกจากนี้ควรให้วัดและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น กิจกรรม บูรณาการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น และควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะ (ทัศนศิลป์) โดยเชื่อมโยงกับกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ต่างๆ เช่น กิจกรรมการขนทรายเข้าวัด และให้ผู้เรียนทำกิจกรรมศิลปะก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น

4. ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

ในเรื่องบรรยากาศทางการเรียนในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม นักวิชาการศึกษาศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีบรรยากาศการเรียนการสอนที่เน้นความร่วมมือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ นอกจากนี้ควรมีบรรยากาศทางการเรียนที่สงบผ่อนคลาย ให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความตั้งใจ ในการสร้างสรรค์ผลงาน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งกันและกันและยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น นอกจากนี้ควรมีบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ เช่น มีตัวอย่างผลงาน หนังสือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่หลากหลาย เป็นต้น

ในเรื่องลักษณะของห้องเรียนศิลปะ และแหล่งเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม นักวิชาการศึกษาศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ห้องเรียนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ควรมีบรรยากาศสงบ ใกล้เคียงธรรมชาติเพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) อย่างมีสมาธิและมีความสุข มีขนาดพอเหมาะกับจำนวนของผู้เรียน มีการจัดแบ่งพื้นที่อย่างเหมาะสม เชื้อต่อการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่หลากหลาย นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น วัด และโบราณสถาน อย่างสม่ำเสมอ และควรมีแหล่งเรียนรู้ทางทัศนศิลป์ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน

5. ด้านการวัดและประเมินผล

ในเรื่องการวัดและประเมินผลผู้เรียน ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษาศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการวัดและประเมินผล ให้ครอบคลุมด้านตามหลักภาวะ 4 โดยให้ความ

สำคัญในแต่ละด้านเท่าๆกัน โดยมีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้าน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสามารถในการสื่อความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ผ่านงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ด้านความมีสมาธิ ความมุ่งมั่นตั้งใจ ในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจรู้จัก เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ร่วมกับผู้อื่น ด้านคุณธรรมในการทำงาน ความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) นอกจากนี้ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านกระบวนการทำงาน และการแก้ไขปัญหาในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์)

ในเรื่องวิธีการวัดและประเมินผล ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการ พุทธธรรม ระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งจากผลงานและกระบวนการทำงาน โดยการสังเกตพฤติกรรมทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ทั้งการทำงานแบบเดี่ยว และใช้กระบวนการกลุ่ม นอกจากนี้ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนโดยการ ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อธิบายผลงานและ กระบวนการทำงาน และ ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการประเมินการทำงานของตนเอง และมีการวิพากษ์ วิจารณ์ร่วมกัน

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ สภาพปัญหา ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดย บูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถียุทธ ระดับประถมศึกษาด้าน

ในด้านสภาพปัญหา นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ในปัจจุบันยังขาดงบประมาณ ในด้านวัสดุ อุปกรณ์ทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) รวมถึงยังขาดห้องปฏิบัติการทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) และครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้จบการศึกษาทางด้านศิลปศึกษา หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้เวลาในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาน้อยเกินไป โดยในบางโรงเรียน มีเวลาในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาเพียง 7 คาบต่อภาค การศึกษาเท่านั้น และในส่วนข้อเสนอแนะและความคิดเห็นอื่นๆ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการอบรมพัฒนาครูศิลปศึกษา และพาคูศิลปศึกษา

ไปศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม อย่าง สม่่าเสมอ และ ควรมีการวิจัย หรือจัดทำเอกสารในเรื่องการจัดการเรียนการสอน โดยบูรณาการ พุทธธรรมสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยเฉพาะ เพื่อให้ความรู้แก่ครูศิลปศึกษา นอกจากนี้ ควรมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเน้นการจัดการเรียนการสอน โดยบูรณาการพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระอย่างเป็นระบบ และ ควรมีการสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดการเรียนการสอนมากกว่านี้

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าการศึกษากิจการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา มีประเด็นที่น่าสนใจ ควรนำมาอภิปราย ดังต่อไปนี้

2.1 อภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษากิจการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดย บูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครู ศิลปศึกษา

2.1.1 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากสรุปผลการวิจัยในส่วนของสภาพทั่วไปของครูศิลปศึกษาจำนวน 112 คน ปรากฏ ว่ามีครูศิลปศึกษาหญิง ร้อยละ 58 และครูศิลปศึกษาชาย ร้อยละ 42 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 55.4 รองลงมาคืออายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 22.3 มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 93.8 รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท ร้อยละ 5.4 และ ระดับต่ำกว่า ปริญญาตรี ร้อยละ 0.9 สาขาที่สำเร็จการศึกษาไม่ใช่สาขาศิลปศึกษาหรือสาขาวิชาอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้อง ร้อยละ 83 และสาขาศิลปศึกษาหรือวิชาที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 17 ประสบการณ์ใน การสอนศิลปศึกษาระหว่าง 11-15 ปี ร้อยละ 27.7 รองลงมาคือ มีประสบการณ์การสอน ระหว่าง 1-5 ปี ร้อยละ 26.8 ระหว่าง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.3 มีประสบการณ์การสอน 20 ขึ้นไป ร้อยละ 17.0 และ ระหว่าง 16-20 ปี ร้อยละ 6.3 ครูศิลปศึกษาไม่เคยผ่านการอบรม ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม ร้อยละ 53.6 และ เคยผ่านการอบรมศึกษาดูงาน ร้อยละ 46.4 และครูศิลปศึกษาที่มีความสนใจในแนวคิดเกี่ยวกับ พุทธธรรมกับการจัดการศึกษา ร้อยละ 96.4 ไม่แน่ใจร้อยละ 2.7 และ ไม่สนใจ ร้อยละ 0.9

จากการศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จะเห็นได้ว่า ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความสนใจในแนวคิดเกี่ยวกับพุทธธรรมกับการจัดการศึกษา แต่ไม่เคยผ่านการอบรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม

2.1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดย บูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา ในองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านวัตถุประสงค์การสอน ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ด้านการวัดและประเมินผล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.ด้านวัตถุประสงค์การสอน

จากสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรมใน ด้านวัตถุประสงค์การสอน ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 1.2.1 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมาธิ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ และ มีความสุขในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์)

ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ในด้านวัตถุประสงค์จะมีผลดังนี้

วัตถุประสงค์ด้านอริศิลป์ศึกษา(ศีล) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย มีความตรงต่อเวลา รับผิดชอบและซื่อสัตย์ ในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) สอดคล้องกับ พระเทพเวที(ประยุทธ์ ปยุตโต)(2536) ที่ได้กล่าวถึงการฝึกในระดับศีลว่า การพัฒนาศิลปคดีจะใช้วินัยเป็นเครื่องฝึก วินัยมีความหมายเป็นกติกาของสังคม หรือสิ่งที่หมายรู้ร่วมกันเพื่อช่วยให้ปฏิบัติตัว วางตนและทำกิจกรรมต่างๆได้ถูกต้อง คือ เป็นข้อตกลงว่า เพื่อการอยู่ดีร่วมกัน ทุกคนจะถือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางกันไว้ว่าจะทำหรือไม่ทำ ถ้าล่วงละเมิด จะต้องได้รับโทษอย่างไร ส่วนวัตถุประสงค์ด้านอริจิตศึกษา(สมาธิ) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมาธิ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ และ มีความสุขในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) สอดคล้องกับ วรณกานต์ มณีรัตน์(สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2552) ที่กล่าวว่า ควรกำหนดวัตถุประสงค์การสอน โดยเน้นการส่งเสริมสมาธิในการทำงานศิลปะ เพราะการฝึกสมาธิมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาผู้เรียนในระดับประถมศึกษา และวัตถุประสงค์ด้านอริปัญญาศึกษา(ปัญญา) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระทัศนศิลป์ สามารถคิดแก้ปัญหา และสร้างสรรค์

งานทัศนศิลป์ตามความคิดจินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจของตนได้ สอดคล้องกับ สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 (กระทรวงศึกษาธิการ,2544) ที่กล่าวว่า ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ การเรียนรู้เทคนิควิธีการ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการ ส่งเสริม สนับสนุนให้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ไทยและสากล

2. ด้านสาระการเรียนรู้

จากสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรมใน ด้านสาระการเรียนรู้ ครูศิลปะศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย โดยระดับความคิดเห็น ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 2.2.1 มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการฝึกสมาธิและ ประโยชน์ของการฝึกสมาธิในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์)

ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ในด้านสาระการเรียนรู้จะมีผลดังนี้

เนื้อหาสาระด้านอิทธิศิลป์ศึกษา(ศิลปะ) ครูศิลปะศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรเนื้อหาสาระที่ เกี่ยวกับการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ทางทัศนศิลป์ อย่างเหมาะสม ปลอดภัย และมีความรับผิดชอบ โดยเน้นการใช้วัสดุที่ผลิตได้เอง หรือหาได้ง่ายในท้องถิ่น สอดคล้องกับ นิจพร สุขสวัสดิ์อำนวย (2541) ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้วัสดุในท้องถิ่นว่า จะช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และสอดคล้องกับ พจนีย์ เทียมศักดิ์(2544) ที่กล่าวว่า ความรู้ที่ผู้เรียนได้จากสื่อที่มีในท้องถิ่นและมีความใกล้ชิดกับผู้เรียน นั้น จะทำให้มีผลต่อการเรียนรู้และจะเป็นรากฐานของประสบการณ์ทั้งหมดซึ่งเป็นการนำ ทรัพยากรในชุมชนมาใช้อย่างชาญฉลาด ส่วนเนื้อหาสาระด้านอิทธิจิตศิลป์ศึกษา(สมาธิ) ครูศิลปะศึกษา มีความคิดเห็นที่ควรมีการสอดแทรกเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการฝึกสมาธิและประโยชน์ของการฝึก สมาธิในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) สอดคล้องกับสมพร จันทร์เกตุ (สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2552) ที่กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ในปัจจุบัน ควรสอดแทรกหลักการทำ สมาธิให้ผู้เรียน เพราะพบว่าปัญหาของผู้เรียนในปัจจุบัน คือ ผู้เรียนไม่มีสมาธิในการเรียนและการ ทำงานนั้น และเนื้อหาสาระด้านอิทธิปัญญาศึกษา(ปัญญา) ครูศิลปะศึกษามีความคิดเห็นว่า ควร มีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้สำรวจ ทดลอง สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ เน้นให้ผู้เรียนได้ค้นหามากกว่าสอนให้ทำ สอดคล้องกับ

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544(กระทรวงศึกษาธิการ,2544) ที่กล่าวว่า ในการจัดการเรียนรู้จะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาความฉลาดทางสติปัญญาและอารมณ์ ให้เห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ เพิ่มการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้จริง เพิ่มโครงงานตามศักยภาพเพื่อให้ผู้เรียนมีความสุข มีเสรีภาพในการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ได้เองตามความต้องการ

3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรมในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย โดยระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 3.2.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่เน้นการทำงานที่อาศัยความประณีต ละเอียดลออเพื่อเสริมสร้างสมาธิให้แก่ผู้เรียน ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะมีผลดังนี้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านอภิปรัชญา(ศีล) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยมีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันโดยเน้นความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการ ทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) สอดคล้องกับ วรันทรา ปันงาม (2549) ซึ่งทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ การศึกษาการปฏิบัติแบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง กล่าวว่า กิจกรรมพัฒนาของกรณีศึกษา ใช้หลักกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยหลักการที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดคือ การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการวางเงื่อนไข อีกทั้งยังสอดคล้องกับ ชัยพร วิชชาวุธ และธีระพร อุวรรณ โณ(2530) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับการเสริมแรง หรืออาจได้รับการลงโทษด้วยก็ได้ แต่ควรให้เงื่อนไขการเสริมแรงมากกว่าการลงโทษ เพราะการลงโทษอาจทำให้เกิดผลเสียได้ ส่วนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านอภิปรัชญา(สมาธิ) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่เน้นการทำงานที่อาศัยความประณีต ละเอียดลออเพื่อเสริมสร้างสมาธิให้แก่ผู้เรียน สอดคล้องกับ วรณ กานต์ มณีรัตน์(สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2552) ที่กล่าวว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยที่เน้นการทำงานเพื่อเสริมสร้างสมาธิให้แก่ผู้เรียน โดยที่โรงเรียนวัดแถมอุทิศใช้ทรายที่เป็นวัสดุที่มีอยู่มากในท้องถิ่น มาย่อมสี เป็นทรายสีต่างๆ และให้ผู้เรียนใช้ทรายสีในการทำกิจกรรมศิลปะ

ต่างๆ ซึ่งสามารถส่งเสริมสมาธิให้กับผู้เรียน เช่น การเรียงทรายสีใส่ขวด ซึ่งเป็นการฝึกให้ผู้เรียนทำงานที่อาศัยความประณีต ละเอียดลออ เป็นต้น และการจัดกิจกรรมการสอนด้านอภิปัญญาสิกขา(ปัญญา) ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ทดลองคิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้เทคนิควิธีการใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ สอดคล้องกับวุดฒิ วัฒนสิน (2542) ที่กล่าวถึง ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนทำความเข้าใจค้นพบความรู้ด้วยตนเอง กิจกรรมศิลปะปฏิบัติในชั้นเรียนที่ครูเตรียมให้นักเรียนทำ ครูศิลปะควรเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวก ให้กำลังใจ แนะนำช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น และควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด ทำ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง

4. ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

จากสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรมในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 4.3.3 มีแหล่งเรียนรู้ทางทัศนศิลป์ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ในด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน จะมีผลดังนี้

สิ่งแวดล้อมทางการเรียนด้านอภิปัญญาสิกขา(ศีล) ครูศิลปศึกษาครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อย ตลอดจนตกแต่งห้องเรียนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ให้สวยงาม มีบรรยากาศเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับ หลักการจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถิพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ,2546) ที่กำหนดว่า ความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนวิถิพุทธ จะต้องเกิดจากความร่วมมือ ร่วมใจของนักเรียนทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรักความสามัคคี และความรับผิดชอบ ส่วนสิ่งแวดล้อมทางการเรียนด้านอภิปัญญาสิกขา(สมาธิ) ครูศิลปศึกษาครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ห้องเรียนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ควร มีบรรยากาศสงบ ไกล่ชืดธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) อย่างมีสมาธิและมีความสุข และ สิ่งแวดล้อมทางการเรียนด้านอภิปัญญาสิกขา(ปัญญา) ครูศิลปศึกษาครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรมีแหล่งเรียนรู้ทางทัศนศิลป์ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544(กระทรวงศึกษาธิการ,2544) ที่กล่าวว่า

แหล่งการเรียนรู้ คือ สถานที่ ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่างๆรวมทั้งความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคลซึ่งอาจมีการถ่ายทอด หรือบันทึกไว้ในสื่อต่างๆ เช่น หนังสือเรียน ตำรา หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ด้วยธรรมชาติของกลุ่มศิลปะที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รู้วิธีแสวงหาความรู้ได้ตลอดเวลา ทุกโอกาส และทุกสถานที่ ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างมากมายในปัจจุบัน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามมาตรฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะได้สะดวก รวดเร็วและมีประสิทธิภาพอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด และสอดคล้องกับแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถาน ศึกษาที่เหมาะสมในด้านกายภาพ ของโรงเรียนวิถิพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ,2546) โดยสถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ ที่ส่งเสริมการพัฒนา ศิลป สมาธิ และปัญญา เช่นมีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสมหรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนมีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น รัมนั้น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดูแลเสียงต่าง ๆ มิให้อีกที่ก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

5. ด้านการวัดและประเมินผล

จากสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรมในด้านการวัดและประเมินผล ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยระดับความคิดเห็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 5.2.2 มีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านคุณธรรมในการทำงานความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการทำกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์)

ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ในด้านการวัดและประเมินผล จะมีผลดังนี้

การวัดและประเมินผลด้านภาวิตกาย ครูครูศิลปศึกษาครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านความพร้อมในการเรียน ความสะอาดเรียบร้อยในการทำงาน ศิลปะ(ทัศนศิลป์)การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ทางทัศนศิลป์ได้อย่างเหมาะสม ปลอดภัย และไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ส่วนการวัดและประเมินผลด้านภาวิตศิลป์ ครูครูศิลปศึกษาครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านคุณธรรมในการทำงาน ความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์)ส่วน

การวัดและประเมินผลด้านภาวิตจิต ครูครุศิลปศึกษาครุศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ ที่ติดต่อผู้อื่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ร่วมกับผู้อื่น การวัดและประเมินผลด้านภาวิตปัญญา ครูครุศิลปศึกษาครุศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสามารถในการสื่อความคิดจินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ผ่านงานศิลปะ(ทัศนศิลป์) สอดคล้องกับตัวชี้วัดด้านผลผลิตของโรงเรียนวิถีพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ,2546) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยวิเคราะห์จากหลักภาวนา 4 คือ มีองค์ประกอบด้าน กาย ศิล สมาธิ และปัญญา ซึ่งประกอบด้วย ด้านกาย(กายภาพ)1)บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้ 2) การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย 3) ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปะ(สังคัม) 1) มีศิลปะ ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต 2) มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา 3) สามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) 1) มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ 2) มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน 3) ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทนขยันหมั่นเพียร 4) มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน ด้านปัญญา 1) มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย 2) รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ 3) ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ 4) รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

สรุปว่า การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา ตามความคิดเห็นของครุศิลปศึกษา ต้องการให้กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย มีความตรงต่อเวลา รับผิดชอบและซื่อสัตย์ ในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) ให้ผู้เรียนเกิดสมาธิ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ และมีความสุขในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) และเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระทัศนศิลป์ สามารถคิดแก้ปัญหา และสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามความคิดจินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจของตนได้ ส่วนเนื้อหาสาระควรมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ทางทัศนศิลป์ อย่างเหมาะสม ปลอดภัย และมีความรับผิดชอบ โดยเน้นการใช้วัสดุที่ผลิตได้เอง หรือหาได้ง่ายในท้องถิ่น มีการสอดแทรกเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการฝึกสมาธิและประโยชน์ของการฝึกสมาธิในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) และมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้สำรวจ ทดลองสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามความคิด จินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ เน้นให้ผู้เรียนได้ค้นหามากกว่าสอนให้ทำ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยมี

การกำหนดข้อตกลงร่วมกันโดยเน้นความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการ ทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ที่เน้นการทำงานที่อาศัยความประณีต ละเอียดลออเพื่อเสริมสร้างสมาธิให้แก่ผู้เรียน และ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ทดลองคิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้เทคนิควิธีการใหม่ๆ ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อย ตลอดจนตกแต่งห้องเรียนศิลปะ(ทัศนศิลป์) ให้สวยงาม มีบรรยากาศเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอน ห้องเรียนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ควรมีบรรยากาศสงบ ใกล้เคียงธรรมชาติ เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) อย่างมีสมาธิและมีความสุข และ ควรมีแหล่งเรียนรู้ทางทัศนศิลป์ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน และในการวัดและประเมินผล ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนในด้านความพร้อมในการเรียน ความสะอาดเรียบร้อยในการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์) การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ทางทัศนศิลป์ได้อย่างเหมาะสม ปลอดภัย และไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมด้านคุณธรรมในการทำงาน ความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการ ทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ ที่ดีต่อผู้อื่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ร่วมกับผู้อื่น และด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสามารถในการสื่อความคิดจินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ผ่านงานศิลปะ (ทัศนศิลป์)

2.1.3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชา ศิลปศึกษาโดย บุรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา

จากสรุปผลการวิจัยของครูศิลปศึกษา โดยรวมมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ มีรายละเอียดในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ในเรื่อง การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยบุรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา ในด้านวัตถุประสงค์การสอน ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็น ควรกำหนดวัตถุประสงค์การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมตามหลักไตรสิกขา สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ(2546) ที่ได้กำหนดหลักการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอนว่า สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บุรณาการพุทธธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน

อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน

ส่วนในด้านสาระการเรียนรู้ ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย มีการวิเคราะห์ จัดแยกเนื้อหาทางทัศนศิลป์ ที่จะนำมาบูรณาการกับหลักพุทธธรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกลมกลืน และจัดเนื้อหาให้ง่ายต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ที่ได้เสนอสาระสำคัญของแนวการจัดการศึกษาว่า "จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกรายวิชา"

ส่วนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) โดยเน้นการใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสามัคคี เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น และยอมรับในความแตกต่างของแต่ละบุคคล สอดคล้องกับ วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี (2546) ที่กล่าวว่า การลงมือปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของสมาชิกแต่ละคน และสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีอิทธิพลและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน การสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มในด้านทักษะชีวิตอย่างเห็นได้ชัด คือ ทางตรงและทางอ้อม เพราะกระบวนการกลุ่มให้ความสำคัญในด้านการฝึกทักษะด้านความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ด้านมนุษยสัมพันธ์ การพัฒนาบุคลิกภาพ การตระหนักในตนเอง การยอมรับคุณค่าของผู้อื่น การรู้จักแก้ปัญหา และการตัดสินใจทำงานร่วมกันเป็นทีม ฯลฯ เป็นต้น

ส่วนในด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรใช้ชุมชนและวัดที่เป็นเขตบริการของโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ(2546) ที่ได้กล่าวถึงการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน ว่า โรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

ส่วนในด้านการวัดและประเมินผลครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการวัดและประเมินผลการเรียนตามสภาพจริงในทุกๆ ด้านตามจุดประสงค์ที่ได้วางเอาไว้ สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2544) หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการติดตามประเมินผลตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งใช้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน ที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ / กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยม ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ของตนเอง และใช้วิธีการประเมินสภาพจริง ด้วยวิธีการประเมินผลที่หลากหลาย มีการบันทึกผลการประเมินอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียนศิลปะอย่างต่อเนื่อง

สรุปว่า ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดย บูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา

ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรกำหนดวัตถุประสงค์การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมตามหลักไตรสิกขา ในด้านสาระการเรียนรู้ ควรมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย มีการวิเคราะห์ จัดแยกเนื้อหาทางทัศนศิลป์ ที่จะนำมาบูรณาการกับหลักพุทธธรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกลมกลืน และจัดเนื้อหาให้ง่ายต่อการเรียนรู้ ส่วนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) โดยเน้นการใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสามัคคี เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น และยอมรับในความแตกต่างของแต่ละบุคคล ในด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน ควรใช้ชุมชนและวัดที่เป็นเขตบริการของโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ และในการวัดและประเมินผล ควรมีการวัดและประเมินผลการเรียนตามสภาพจริงในทุกๆ ด้านตามจุดประสงค์ที่ได้วางเอาไว้

2.2 อภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดย บูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา ตามความคิดเห็นของ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ

2.2.1 ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

จากสรุปผลการวิจัย ในส่วนของสภาพทั่วไปของนักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา เป็นเพศชาย (จำนวน 6 คน) และเพศหญิง (จำนวน 4 คน) และมีอายุระหว่าง 41-50 ปี (จำนวน 4 คน) อายุระหว่าง 21-30 ปี (จำนวน 2 คน) อายุระหว่าง 31-40 ปี (จำนวน 2 คน) และ 51-60 ปี (จำนวน 2 คน) วุฒิการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาตรี (จำนวน 6 คน) รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท (จำนวน 3 คน) และระดับต่ำกว่าปริญญาตรี (จำนวน 1 คน) ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นครูศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จ.สงขลา (จำนวน 7 คน) ศึกษานิเทศก์นักวิชาการศึกษาผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จ.สงขลา (จำนวน 2 คน) และนักวิชาการศึกษา ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จ.สงขลา (จำนวน 1 คน) เคยผ่านการอบรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรมมากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป (จำนวน 6 คน) รองลงมาเคยผ่านการอบรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม 2-3 ครั้ง (จำนวน 3 คน) และเคยผ่านการอบรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม 1 ครั้ง (จำนวน 1 คน) มีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาวิถีพุทธในระดับปานกลาง (จำนวน 6 คน) และมีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาวิถีพุทธมาก (จำนวน 4 คน)

จากการศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่า นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่เคยผ่านการอบรมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรมมากกว่า 3 ครั้งขึ้นไป และส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาวิถีพุทธในระดับปานกลาง

2.2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดย บูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา ในด้านต่อไปนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์การสอน

ในเรื่องความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ของหลักการศึกษาแนวพุทธกับวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการ

โรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีความสอดคล้อง เพราะหลักการศึกษานวพุทธ หรือหลักไตรสิกขามีความสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของการศึกษา ตามพรบ.การศึกษา แห่งชาติ ในปัจจุบัน คือ ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็น คนเก่ง ดี และมีความสุข ส่วนในเรื่องแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชา การศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรกำหนดวัตถุประสงค์ โดยใช้หลักไตรสิกขาในการบูรณาการเพื่อพัฒนาผู้เรียน แบบองค์รวมทั้งด้านศีล คือ ทักษะ ความสามารถ และความประพฤติ สมภาติ คือ ความมุ่งมั่นตั้งใจ และปฏิสัมพันธ์ที่ดีและปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการนำมาประยุกต์ใช้ แก้ปัญหา สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 มาตรา 6 การจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ ,2542) และสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ(2546) ที่กล่าวถึงการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาของโรงเรียนวิถิพุทธ ว่า จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม "การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น" เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

2. ด้านเนื้อหาสาระ

ในเรื่องการกำหนดเนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย เน้นให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามความคิด จินตนาการ อย่างอิสระ สอดคล้องกับความสนใจ สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้เรียน ส่วนในเรื่องหลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสมในการสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ในระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วน

ใหญ่มีความเห็นว่า ควรสอดแทรกหลักพุทธธรรมที่สามารถใช้เป็นหลักในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) และการประพาดิตนเป็นคนดี เช่น อิทธิบาท 4, เบญจศีล เบญจธรรม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ หลักการจัดวิถีพุทธวิถีการเรียนรู้(กระทรวงศึกษาธิการ,2546) ซึ่งประกอบด้วย 1) บูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจความจริง 2) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม 3) ประสานความร่วมมือ วัด/ คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้

3. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในเรื่องเทคนิควิธีการสอนในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรมระดับประถม ศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษาศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ครูผู้สอน ควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน ทั้งในด้านการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์) และในด้านความประพฤติ สอดคล้องกับวรินทร์า บัณงาม (2549) ที่กล่าวว่า ครูเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยครูจะต้องจัดการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการกับชีวิตจริง จัดให้นักเรียนได้ฝึกทักษะในการปฏิบัติจริงด้วยการทดลอง การเรียนรู้จากโครงการ อีกทั้งยังสอดคล้องกับฝ่ายตำราโรงเรียนรุ่งอรุณ(2550) ที่กล่าวว่า ผู้สอนควรเป็นผู้ที่เข้าใจคุณค่าของศิลปะ และมีสายตามองเห็นความงามในทุกสิ่งรอบๆตัว สามารถหยิบจับมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องมือหรือสร้างเป็นงานศิลปะได้ รวมทั้งเป็นครูที่เอาใจใส่ หมั่นสังเกตการณ์เรียนรู้ของเด็กเพื่อปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนให้เหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นครูที่ทำงานศิลปะของตนเองควบคู่ไปกับการสอนด้วย เรียกได้ว่าเป็นกิจวัตรประจำวัน ดังนั้นถึงแม้ว่าจะไม่มีชั่วโมงเรียน เด็กๆก็จะมีโอกาสเห็นคุณครูของพวกเขาทำงาน พอเหนื่อยก็หยุดพัก เด็กๆจะซึมซับท่าทีการทำงานที่ค่อยเป็นค่อยไป ไม่บีบบังคับหรือเร่งผลเลิศ ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจและทัศนคติเชิงบวกต่อการทำงานศิลปะ วางใจและกล้าลอง ส่วนในเรื่องรูปแบบกิจกรรมศิลปะที่มีความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม นักวิชาการศึกษาศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์)ร่วมกับผู้อื่น เช่น กระบวนการกลุ่มการทำโครงการ เป็นต้น สอดคล้องกับ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ที่กล่าวว่า การทำงานศิลปะของนักเรียนในโรงเรียน เป็นการทำงานรวมกลุ่มกัน

ทั้งชั้นเรียน นอกจากงานที่ปฏิบัติคนเดียวและเสร็จสิ้นลงได้ ยังมีกิจกรรมรวมกลุ่มอีกหลายลักษณะที่ถูกจัดขึ้น เพื่อให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติร่วมกัน เช่น การเขียนภาพผนัง การปั้น การต่อโครงสร้าง เป็นต้น ศิลปะที่ต้องทำงานร่วมกันนี้ เด็กต้องปรึกษาหารือกันถึงเป้าหมายทั้งรูปแบบและเนื้อหาของผลงาน แลกเปลี่ยนความคิดและหาข้อสรุปกันเอง ต้องทำงานร่วมกัน พุดคุยกัน และวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นในวัยที่โตขึ้นการเรียนศิลปะยังมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นด้วย เช่นการจัดนิทรรศการร่วมกัน ใช้วัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน กิจกรรมนอกบทเรียนเหล่านี้ นับเป็นส่วนส่งเสริมการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

4. ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

ในเรื่องบรรยากาศทางการเรียนในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรมระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรีบรรยากาศการเรียนการสอนที่เน้นความร่วมมือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) สอดคล้องกับวิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ที่กล่าวว่า สภาพห้องเรียนศิลปะมีสภาพและบรรยากาศเป็นกันเอง สามารถพุดคุยปรึกษาหารือกันได้ตลอดเวลา เป็นชั้นเรียนที่มีเสรีภาพ สภาพห้องเรียนที่มีความพร้อม ควรจะต่างจากห้องเรียนธรรมดา ควรเป็นห้องเรียนที่มีโต๊ะทำงานร่วมกัน สภาพห้องเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำงานร่วมกันเช่นนี้ ยิ่งเป็นการส่งเสริมการรวมกลุ่มกันอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การที่เด็กได้อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม จะด้วยการทำงานร่วมกันหรือไม่ได้ทำงานร่วมกันโดยตรงก็ตาม ย่อมเป็นการหล่อหลอมความคิดร่วมกัน รู้จักเคารพนับถือกัน รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวให้กัน รู้จักเสียสละให้กัน ซึ่งก็จะเป็นการฝึกฝนประชาธิปไตยระดับพื้นฐานได้โดยตรง เพราะพฤติกรรมที่มีคุณค่าเช่นนี้ จะเกิดจากกฎเกณฑ์ ทฤษฎี หรือรอให้เกิดขึ้นเองไม่ได้ การจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการประพฤติปฏิบัติให้ต่อเนื่อง หรือเป็นความเคยชินเท่านั้น การอยู่ร่วมกันนี้เอง ต้องเริ่มด้วยมีระเบียบแบบแผน เสรีภาพนั้น มิใช่สักแต่ทำอะไรก็ได้ แต่เสรีภาพต้องไม่รบกวนหรือเบียดเบียนผู้อื่น ห้องเรียนที่ได้รับการแนะนำ และเอาใจใส่อย่างดี ในการอยู่ร่วมกัน แต่มิใช่การขู่บังคับกัน จึงเป็นห้องเรียนที่พัฒนาพฤติกรรมอยู่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2546) ที่กล่าวถึงด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนวิถีพุทธว่า สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือ ส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การ

มีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น ส่วนในเรื่องลักษณะของห้องเรียนศิลปะ และแหล่งเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ห้องเรียนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ควรมีบรรยากาศสงบ ใกล้เคียงธรรมชาติเพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) อย่างมีความสุขและมีความสุข สอดคล้องกับฝ่ายตำราโรงเรียนรุ่งอรุณ(2550) ที่กล่าวว่า ห้องเรียนศิลปะควรเป็นห้องที่กว้างขวาง โปร่งสบาย เชื่อมต่อธรรมชาติได้ง่าย ทั้งนี้ครูควรตระหนักไว้เสมอว่า ห้องเรียนศิลปะไม่จำเป็นต้องตายตัว ที่ไหนๆก็สามารถใช้เป็นห้องเรียนศิลปะได้ พาเด็กไปเรียนใต้ต้นไม้ เรียนบนสนามหญ้า หาอุปกรณ์จากสวนป่า เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้จินตนาการอย่างเต็มที่ ลักษณะการตกแต่งห้องด้วยงานศิลปะเหมือนห้องแสดงงานศิลปะ(Art Gallery) งานจัดดอกไม้ ความสะอาด สะอาด ความมีระเบียบเรียบร้อยของห้อง ก็มีช่วยในการจรรโลงจิตใจให้สดใส สงบ ผ่อนคลาย ซึ่งเป็นภาวะที่พร้อมเรียนรู้นั่นเอง

5. ด้านการวัดและประเมินผล

ในเรื่องการวัดและประเมินผลผู้เรียน ในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ระดับประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการวัดและประเมินผล ให้ครบรอบด้านตามหลักภาวนา4 โดยให้ความสำคัญในแต่ละด้านเท่าๆกัน สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2546) ที่กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ มีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ "สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น" โดยนักเรียนมี กระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ(ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ(จิตตภาวนา) และด้านปัญญา(ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ "กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น" เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น "การกิน อยู่ เป็น" เพื่อยังประโยชน์ในดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ "การดู ฟังเป็น" เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา ส่วนในเรื่อง

วิธีการวัดและประเมินผล ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ระดับ ประถมศึกษาตอนปลาย นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกระทรวง ศึกษาธิการ (2546) ซึ่งกำหนดให้ การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 จะวัดและประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ให้สอดคล้องกับการจัดการ เรียนรู้ตามสภาพจริง โดยยึดธรรมชาติของรายวิชาและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นที่ตั้ง และสอดคล้อง กับ วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2516) ที่กล่าวถึง การประเมินผลการเรียนการสอนศิลปะว่า ทำได้ หลายวิธี โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะการเรียนและกิจกรรม การวัดผลทางศิลปะศึกษาที่ สำคัญ การวัดพัฒนาการของนักเรียนในด้านการสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ การรับรู้ อารมณ์ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และการวัดพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอนวิชาศิลปะในด้าน ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความนิยมในศิลปะ ทักษะ และการนำไปใช้

สรุปว่า การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาโดย บูรณาการพุทธธรรม ใน โรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา ตามความคิดเห็นของ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาใน โรงเรียนวิถีพุทธ โดยการสัมภาษณ์ มีรายละเอียดดังนี้

ในด้านวัตถุประสงค์ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า วัตถุประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาแนวพุทธกับวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนวิชา ศิลปะศึกษา มีความสอดคล้อง เพราะหลักสูตรการศึกษาแนวพุทธ หรือหลักไตรสิกขา มีความสอดคล้อง กับเป้าหมายหลักของการศึกษา ตาม พรบ.การศึกษา แห่งชาติ ในปัจจุบัน คือ ต้องการพัฒนา ผู้เรียนให้เป็น คนเก่ง ดี และมีความสุข โดยแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการ เรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ควรกำหนด วัตถุประสงค์ โดยใช้หลักไตรสิกขาในการบูรณาการเพื่อพัฒนาผู้เรียน แบบองค์รวมทั้งด้านศีล คือ ทักษะความสามารถ และความประพฤติ สมานธิ คือ ความมุ่งมั่นตั้งใจ และปฏิสัมพันธ์ที่ดีและ ปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการนำมาประยุกต์ใช้ แก้ปัญหา

ส่วนในด้านเนื้อหาสาระ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถี พุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มี

ความเห็นว่าคุณครูมีเนื้อหาสาระที่หลากหลาย เน้นให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามความคิด จินตนาการ อย่างอิสระ สอดคล้องกับความสนใจ สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้เรียน และควรสอดแทรกหลักพุทธธรรมที่สามารถใช้เป็นหลักในการทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) และการประพฤติตนเป็นคนดี เช่น อิทธิบาท 4, เบญจศีล เบญจธรรม เป็นต้น

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เทคนิควิธีการสอนในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ระดับประถม ศึกษาตอนปลาย ว่า ครูผู้สอนควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน ทั้งในด้านการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์) และในด้านความประพฤติ โดยเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์)ร่วมกับผู้อื่น เช่น กระบวนการกลุ่มการทำโครงการ เป็นต้น

ในด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีบรรยากาศการเรียนการสอนที่เน้นความร่วมมือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการทำกิจกรรมศิลปะ (ทัศนศิลป์) ห้องเรียนศิลปะ (ทัศนศิลป์) ควรมีบรรยากาศสงบ ไกล่ลี้ตธรรมชาติเพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานศิลปะ (ทัศนศิลป์) อย่างมีสมาธิและมีความสุข

และในด้านการวัดและประเมินผล นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการวัดและประเมินผล ให้ครอบคลุมด้านตามหลักภาวนา4 โดยให้ความสำคัญในแต่ละด้านเท่าๆกัน โดยวิธีการวัดและประเมินผล ควรมีการวัดประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

2.2.3 สภาพปัญหา คิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาโดย บูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา

ในด้านสภาพปัญหา นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ในปัจจุบันยังขาดงบประมาณ ในด้านวัสดุ อุปกรณ์ทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) รวมถึงยังขาดห้องปฏิบัติ

การทางทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) สอดคล้องกับ เจษฎา สิงหระ (2549) กล่าวว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ได้แก่ การขาดงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ซึ่งเป็นประโยชน์และการผลิตสื่อรวมถึงขาดงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ต้องจัดหางบประมาณเอง และในส่วนข้อเสนอแนะและความเห็นอื่นๆ นักวิชาการศึกษาศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรมีการอบรมพัฒนาครูศิลปศึกษา และพาครูศิลปศึกษาไปศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับ กระทรวง ศึกษาธิการ (2546) ที่กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบวิธีการหลากหลาย เหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของโรงเรียน

สรุปว่า สภาพปัญหา ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดย บูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถิพุทธ ระดับประถมศึกษา นักวิชาการศึกษาศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดสงขลา ส่วนใหญ่มีความต้องการงบประมาณ ในด้านวัสดุ อุปกรณ์ทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) รวมถึงยังขาดห้องปฏิบัติการทางศิลปะ (ทัศนศิลป์) และ ต้องการให้มีการอบรมพัฒนาครูศิลปศึกษา และพาครูศิลปศึกษา ไปศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม อย่างสม่ำเสมอ

3. ข้อเสนอแนะทั่วไป

3.1 ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

1. ควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรมให้เด่นชัดในทุกระดับ และมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน ด้านหนังสือ เอกสาร และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม ไปยังสถานศึกษา ต่างๆ

2. ควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม อย่างเพียงพอ และทั่วถึงในทุกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม ในสาขาวิชาอื่นๆ หรือการศึกษาระดับอื่นๆ
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ และการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนทั่วไป
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิธีการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม
4. ควรมีการศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างรูปแบบการให้ความรู้แก่ครูผู้สอนในทุกกลุ่มสาระ และผู้รับผิดชอบในหน่วยงานด้านการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธในการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการพุทธธรรม อย่างเป็นรูปธรรม
5. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของการพัฒนาประเทศที่มีต่อการผลกระทบต่อระดับคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชน